

PERTEJ DE-INSTITUCIONALIZIMIT:

Nga një Tranzicion i Paqëndrueshëm
drejt një Sistemi Aftësues në
Europën Jug-Lindore

2004

KUJTESE

Materialet e publikuara ne Iniciativën e Monitorit te Aftësisë së Kufizuar nuk janë publikim zyrtar i Handicap International. Ato janë prodhuar nga Zyra Rajonale për Europën Jug-Lindore të Handicap International si pjesë e iniciatives rajonale për të ngritur njohuritë për aftësinë e kufizuar në tranzicion. Raportet dhe letrat paraqesin një analizë fillestare që do ti jepet të gjithë aktorëve në rajon në mënyrë që të inkurajohet debati. Gjetjet, interpretimet dhe konkluzionet e shprehura në këtë raport janë të autoreve dhe jo të Handicap International, të donatorëve apo të partnerëve. Për kopje të këtij raporti, lutemi të kontaktoni Zyrën Rajonale për Europën Jug-Lindore të Handicap International ose vizitoni faqen e internetit të Iniciativës së Monitorit të Aftësisë së Kufizuar.

THE DISABILITY MONITOR INITIATIVE

www.disabilitymonitor-see.org
editor@disabilitymonitor-see.org

HANDICAP INTERNATIONAL REGIONAL OFFICE FOR SOUTH EAST EUROPE ZYRA RAJONALE E HANICAP INTERNATIONAL PER EUROPEN JUGLINDORE

Velisava Vulovica 1
11000 Belgrade
Serbia and Montenegro
office@hi-see.org

HANDICAP INTERNATIONAL OFFICES IN SOUTH EAST EUROPE

Belgrade, office.belgrade@hi-see.org
Pristina, office.pristina@hi-see.org
Sarajevo, office.sarajevo@hi-see.org
Skopje, office.skopje@hi-see.org
Tirana, office.tirana@hi-see.org

MIRENJOHJE

Raporti u udhëhoq nga

Alexandre Cote dhe Thierry Agagliate

Autorë

Charlotte Axelsson, Pascal Granier dhe Lisa Adams

Ekipi kerkimor

Ivana Milincic, Damjan Tatic, Gradimir Zajic, Nexhat Shatri, Lidija Krstevska-Dojcinovska, Merita Myftari, Radovan Lausevic dhe Enver Suljic

Kontribuan

Anne-Claire Colleville, Raphaël de Riedmatten, Sylvie Jacquat, Laure van Ranst, Elizabeta Kacarova, Sonja Kosac, Iliriana Dalku, Dejan Babalj, Predrag Vidakovic

Dhe

Handicap International Ekipi i Europës jug-Lindore, Polio Plus, IC Lotos, Qendra për Jetesë të Pavarur Serbi, Shoqata e Studentëve me Aftësi të Kufizuar Serbi, Shoqata e Studentëve me Aftësi të Kufizuar Mali i Zi, Qendra Ditore Aurora, Shoqata për Përfshirje, Fondacioni Karin Dom, Fondacioni Motivation Romania, Qendra Kombëtare për Mirëritjen dhe Zhvillimin PORAKA- Qendra e Republikës për Mbështetjen e Personave me Aftësi të Kufizuara Intelektuale, Fondacioni Pentru Voi, Save the Children Fund UK, HandiKos, Qendra Ditore Tiza në Bijelo Polje, ICACBR/Queen's University, UNICEF, Fondi Inovacioni Social Serbi, Qendra Ndërkombetare për Rehabilitim, DUGA Sarajevo, Mental Disability Rights International dhe Qendra për Jetesë të Pavarur Bullgari

Redaktimi dhe faqosja

Radovan Lausevic, Suzana Markovic dhe Toni Bacvarovski

Ky raport u realizua fale mbështetjes financiare te

Departmentit për Zhvillim Ndërkombëtar të Mbretërisë së Bashkuar, Departamentit të Shteteve të Bashkuara të Amerikës përmes Fondit Nderkombetar Trust Fund dhe Handicap International

Përkthimi

Suzana Stojkovic, Merita Myftari dhe Petro Plasa

Foto e kopertinës

Christophe Smets – Manifestim për Përshtashmërinë e Mjedisit, Shqipëri

FJALA HYRESE

INICIATIVA MONITORUESE MBI AFTËSINË E KUFIZUAR PËR EUROPËN JUGLINDORE

Prej dekadash lëvizja për aftësinë e kufizuar, pavarësisht nga diversiteti i saj, ka nisur të unifikojë zërin për të nxitur zhvendosjen globale të paradigmës: kalimin nga modeli meshirues dhe mjekësor në vlerësimin e aftësisë së kufizuar si një çështje të drejtave të njeriut. Duke ditur këtë ndryshim, gjatë tre viteve të kaluara, Kombet e Bashkuara po punojnë për hartimin e një Konvente që synon të sigurojë që njerëzit me aftësi të kufizuara të gëzojnë plotësisht të drejtat e tyre si kushdo tjetër në shoqëri. Njerëzit me aftësi të kufizuara nga e gjithë bota janë pjesëmarrës të këtij procesi të përfaqësuar nga organizatat e tyre dhe dëshmitë e tyre personale në tërësi arrijnë në konkluzionin që diskriminimi, varfëria, përjashtimi janë ende karakteristike për 500 milion njerëz me aftësi të kufizuara që jetojnë në botë.

Në kuadrin e kësaj lëvizje globale po lindin disa iniciativa në nivel kombëtar dhe ndërkombëtar për të monitoruar situatën e njerëzve me aftësi të kufizuara. Kohët e fundit Monitori Ndërkombëtar për të Drejtat e Njerëzve me Aftësi të Kufizuara nxorri një raport rajonal mbi kontinentin Amerikan në 2004¹.

Në Europën Juglindore egzistenca e një modeli mjekësor tejet protektiv për aftësinë e kufizuar, shoqëruar kjo me tranzicionin e vështirë të ekonomisë së tregut duke përfshirë edhe kolapsin e sistemit të mbështetjes sociale dhe konfliktin civil 15 vjeçar, kanë kontribuar në përjashtimin dhe margjinalizimin e njerëzve me aftësi të kufizuara, duke i bërë ata grupin më vulnerabël ndër grupet e tjera të prekura prej varferisë.

Të gjitha vendet e rajonit ndeshen me të njëjtat sfida në lidhje me çështjet e tranzicionit dhe aftësisë së kufizuar. Ato kanë gjithashtu të njëjtën prespektivë në lidhje me procesin e pranimit në Bashkimin Europian. Si rezultat i kësaj, reformat po kryhen në një ritëm të mirë në të gjithë sektorët.

Me ngritjen e një paradigme të re mbi aftësinë e kufizuar, dalin edhe role dhe përgjegjësi të reja për sektorin publik, privat dhe atë jo-fitimprurës. Konteksti i ri politik, ekonomik dhe social që po krijohet në rajon u jep njerëzve me aftësi të kufizuara dhe aleatëve të tyre një mundësi të veçantë për të marrë pjesë në ndërtimin e një shoqërie përfshirëse në vend të një shoqërie përjashtuese.

Iniciativa Monitoruese mbi Aftësinë e Kufizuar për Europën Juglindore synon të mbështesë partnerët lokalë për tu përballur me sfidat e reja. Objektiv i është të monitorohet se si organizatat lokale, autoritetet, qeveritë dhe agjensitë ndërkombëtare zhvillojnë dhe mbështesin iniciativat sociale, si dhe reformimin e politikave që nxisin dhe mundësojnë pjesëmarrjen e plotë të njerëzve me aftësi të kufizuara.

Raporti tregon se si një tranzicion i paqëndrueshëm mund të shndërrohet në një sistem aftësues që mundëson pjesëmarrjen e plotë për njerëzit me aftësi të kufizuar. Gjatë dhjetëvjeçarit të kaluar, në rajon, janë ndërmarrë shumë iniciativa për të zhvilluar shërbime me bazë komunitare, si për shembull, modeli për arsimin gjithëpërfshirës.

Meqë çdo iniciativë lokale dhe çdo përpjekje reformuese përdor shumë burime dhe për shkak se burimet janë tepër të kufizuara në sistemet në tranzicion, siç janë ato në Europën Jug Lindore, partnerëve dhe aktorëve lokale të përfshirë në këtë proces u del për detyrë të ndajnë sëbashku përvojat e njeri-tjetrit dhe të mësojnë nga mësimet e nxjerra prej tyre. Nepërmjet Monitorit të Aftësisë së Kufizuar, Handicap International propozon një mjet të dobishëm për profesionistët dhe aktivistët, të cilin do të mund ta përdorin në diskutimet me politikeë-bërësit duke përhapur kështu njohuritë dhe praktikën më të mira. Për më tepër, Iniciativa e Monitorimit të Aftësisë së Kufizuar do të shërbejë si një mjet për ndërtimin e rrjetëve dhe për influencimin e procesit të ndryshimit.

Ky raport i parë do të jetë bazë për kërkime të mëtejshme dhe ekipi i Handicap International për Europën Juglindore ka parasysh që disa iniciativa vërtet shumë interesante të sektorëve përkatës mund të mos jenë mbuluar prej tij. Komentet, shtesa apo propozime janë të mirëpritura dhe mund të dërgohen në: disabilitymonitor@hi-see.org.

Së fundi Handicap International dëshiron të falenderojë të gjithë ekipin për punën e tij, si dhe të gjitha organizatat lokale dhe institucionet që kontribuan me eksperiencën dhe njohuritë e tyre të rëndësishme. Do të dëshironim gjithashtu të falenderonim Departamentin Amerikan të Shtetit nëpërmjet International Trust Fund, si edhe Departamentin për Zhvillim Ndërkombëtar të Britanisë së Madhe për mbështetjen e tyre financiare.

Koha për ndryshim ka ardhur dhe ne shpresojmë se kjo iniciativë do të kontribuojë në mbështetjen e tërë partnerëve dhe aktorëve të përfshirë në proces në përpjekjet e tyre për të arritur një lëvizje të qëndrueshme për ndërtimin e një shoqërie për të gjithë.

Alexandre COTE
Drejtor Rajonal
i Handicap International
për Europën Juglindore

¹ Ky raport është përgatitur nga Qendra e Rehabilitimit Ndërkombëtar, Çikago. www.disability.ws

TABELA PËRMBLEDHËSE

Fjala hyrese	5
Akronime dhe shkurtime.....	10
PARATHENIE	15
FJALOR	27
PJESA I - ZHVENDOSJA E PARADIGMËS SË AFTËSISË SË KUFIZUAR DREJT PJESËMARRJES SË PLOTË	31
1. Evoluimi i trajtimit të paaftësisë në drejtim të drejtave dhe pjesëmarrjes	34
1.1 Në drejtim të modelit holistik në trajtimin e aftësisë së kufizuar.....	34
1.2 Instrumentat ligjorë ndërkombëtarë	35
2. Pertej de-institucionalizimit, zhvillimi i nevojshëm i sistemit të aftësisë	38
2.1 Institucionalizimi i aftësisë të kufizuara: sistemi i kujdesit bazuar në mjekim dhe njëkohësisht tejet mbrojtës sjell përjashtim social	38
2.2 De-institucionalizimi: nevoja e zhvillimit të shërbimeve me bazë komunitare	38
2.3 Drejt një sistemi aftësimi që u jep njerëzve me aftësi të kufizuara kontroll mbi jetën e tyre	41
PJESA II - ZHVILLIMI I PAQËNDRUESHËM I SHËRBIMEVE ME BAZË KOMUNITARE NË EUROPËN JUG-LINDORE	45
1. De-institucionalizimi në Evropën Jug-Lindore	48
1.1 Vlerësim mbi Shërbimet me Bazë Komunitare në Evropën Jug-Lindore	48
1.2 Standartet dhe rekomandimet ndërkombëtare si referenca për analizë	48
2. Kujdesi Mjekësor: Nevoja për të siguruar akses të barabartë në Sistemin Shëndetësor Parëso ..	49
2.1 Konteksti bashkëkohor	49
2.2 Iniciativa për ndryshim	50
2.3 Vazhdimësia	50
3. Rehabilitimi: nga kujdesi i specializuar në spital drejt shërbimit gjithëpërfshirës me bazë komunitetin	51
3.1 Konteksti bashkëkohor	51
3.2 Iniciativa për ndryshim	53
3.3 Vazhdimësia	55
4. Shërbimet e mbështetjes: drejt rritjes së nivelit të pavarësisë së njerëzve me aftësi të kufizuara duke iu siguruar akses më të mirë	60
4.1 Konteksti bashkëkohor	60
4.2 Iniciativa për ndryshim	61
4.3 Vazhdimësia	62
5. Edukimi: nga izolimi tek përfshirja	67
5.1 Konteksti bashkëkohor	67
5.2 Iniciativa për ndryshim	68
5.3 Vazhdimësia	70
6. Udhëzime profesionale dhe Punësim: Prej Kampeve të Praktikës së Punës tek punësimi normal	76
6.1 Konteksti bashkëkohor	76
6.2 Iniciativa për ndryshim	76
6.3 Vazhdimësia	78
7. Largimi prej Qendrave të Përkujdesit: Zhvillimi i strehimit alternativ dhe banimit rezidencial me bazë komunitare	82
7.1 Konteksti bashkëkohor	82
7.2 Iniciativa për ndryshim	83
7.3 Vazhdimësia	87

PJESA III - TE ARRISH NDRYSHIMIN: HAPA TË RËNDËSISHËM DHE PËRGJEGJËSI TË PËRBASHKËTA	89
1. Pjesëmarrësit e ndryshëm në tranzicion	93
1.1 Shteti	93
1.2 Shoqëria civile lokale.....	95
1.3 Komuniteti ndërkombëtar	97
2. Ndryshimi i perceptimit të aftësisë së kufizuar	102
2.1 Rritja e ndërgjegjësimit për aftësinë e kufizuar	102
2.2 Informim dhe kërkim mbi çështjet që lidhen me aftësinë e kufizuar	103
2.3 Trainimi i profesionistëve që punojnë në shërbimet që lidhen me personat me aftësi të kufizuara	107
3. Legjislacioni kundër diskriminimit dhe masat për mundësi të barabarta	114
3.1 Iniciativat për ndryshim	115
3.2 Duke hedhur shikimin përpara	116
4. Ridrejtimit i burimeve	118
4.1 Gate-keeping	118
4.2 Standartizimi, akreditimi, licencimi: Mjetet për përmirësimin e cilësisë së shërbimeve dhe mbështetja e shërbimeve me bazë komunitare.....	119
4.3 Nevoja për reformë në pensionet e aftësisë së kufizuar	125
5. Ecim përpara: Nevoja për një strategji kombëtare të aftësisë së kufizuar dhe një Këshill Kombëtar për aftësinë e kufizuar	127
5.1 Hapa kyç. Zhvillimi dhe zbatimi i një Strategjie Kombëtare të Aftësisë së Kufizuar dhe krijimi i Këshillit Kombëtar të aftësisë së kufizuar.....	127
5.2 Iniciativat për ndryshim	128
5.3 Duke hedhur shikimin përpara	129
KONKLuzion	131
VESHTRIM LIGJOR	133
ADRESAR i praktikave të mira të paraqitura në raport	159
BIBLIOGRAFI	163
LEGJISLACION	167
INSTRUMENTE NDËRKOMBËTARE	169
ANEKSE	
Aneks 1 - Rregullat Standarte mbi Barazimin e Mundësive për Personat me Aftësi të Kufizuar	173
Aneks 2 - Agenda 22	189

LISTA E KUTIVE, FOKUSET, HISTORI JETËSORE, SKEMA DHE FOTO

Kutitë

Kutia 1	Tipologjia e metodave të ndryshme të aftësisë së kufizuar dhe të ndërhyrjes
Kutia 2	Paradigma e aftësisë së kufizuar përcakton vendin e njerëzve me aftësi të kufizuar në shoqëri
Kutia 3	Lëvizja për Jetesë të Pavarur bazohet në katër parime kryesore
Kutia 4	Procesi i Krijimit të Aftësisë së Kufizuar
Kutia 5	Rreth përvojës suedeze mbi mbylljen e institucioneve rezidenciale
Kutia 6	ShSA Shërbimet në Sistemin e Aftësimin
Kutia 7	Qendra e Zhvillimit të Këshillimit në Maqedoni
Kutia 8	Difektologjia në Europën Juglindore
Kutia 9	Pozicioni i paqartë i qendrave termale në sistemin e kujdesit rehabilitues
Kutia 10	Shembull i sistemit të Rehabilitimit me bazë komuniteti në Bosnjë dhe Herzegovinë Partnerë në Zhvillimin e Shërbimeve të Rehabilitimit në nivel Komuniteti
Kutia 11	HandiKos-DPO dhe sigurues shërbimesh në Kosovë
Kutia 12	Fondacioni Dom Karin, Varna Bullgari - Qendra e Kujdesit Ditor siguron shërbime reabilituese
Kutia 13	Koncepti i Asistencës Personale
Kutia 14	Programi shkollor për teknikë të lartë orto-prostetikë në Bukuresht
Kutia 15	Projekti i Arsimimit përfshirës në Bosnje dhe Herzegovinë – shembull i bashkëpunimit midis OJQ dhe Shtetit
Kutia 16	Save the Children UK, Serbi
Kutia 17	Rezultati i programit të API-t për Punësimin e Mbështetur në Zagreb, Kroaci
Kutia 18	Struktura e personelit në institucionet rezidenciale në Serbi
Kutia 19	Programi i Shtëpive të Jetesës së Pavarur i Shoqatës për Nxitjen e Përfshirjes në Kroaci
Kutia 20	Familjet Kujdestare për Fëmijët me aftësi të kufizuar në Rumani dhe Kroaci
Kutia 21	Fondi i modernizimit Social të Sërbisë
Kutia 22	Vetë ndihma dhe këshillimi për të drejtat dhe mundësitë e barabarta Evropa Jug lindore (Share-SEE)
Kutia 23	Strategjia e BE në drejtim të aftësisë së kufizuar e prezantur në sesionin e katërt të komitetit ad hoc mbi konventën ndërkombëtare integrale dhe gjithëpërfshirëse mbi mbrojtjen dhe promovimin e të drejtave dhe dinjitetit të personave me aftësi të kufizuara
Kutia 24	Mungesa e informimit të publikut mbi aktivitetin e qeverisë në lidhje me çashtjet e aftësisë së kufizuar në Bullgari
Kutia 25	Raport mbi "Specifikat e Varfërisë midis personave me aftësi të kufizuara" kryer nga Qendra për Jetesë të pavarur e Sërbisë dhe Oxfam
Kutia 26	Nevoja për fokusimin e aftësisë së kufizuar: Rasti I Qendrave për Punë Sociale në Bosnjë dhe Hercegovinë
Kutia 27	Zhvillimi i ngadalshëm por i nevojshëm i terapisë okupacionale në Evropën Jug Lindore
Kutia 28	Nxitja e iniciativës së arsimimit përfshirës në Europën Juglindore: këndvështrim gjithëpërfshirës për të rritur ndërgjegjësimin dhe për të ndryshuar përfaqësimin e personave me aftësi të kufizuar
Kutia 29	Akti Ameriakn i Aftësive të kufizuara
Kutia 30	Legjislacioni anti-diskriminim i BE- prezantim në sesionin e 4-rt të komitetit Ad Hoc mbi Konventën Ndërkombëtare Gjithëpërfshirëse dhe Integrale në lidhje me Mbrojtjen dhe promovimin e të Drejtave dhe Dinjitetit të Personave me aftësi të Kufizuara
Kutia 31	Konferenca mbi aksesin: Konferencë Ndërkombëtare Vjetore mbi aksesueshmërinë në Europën Juglindore
Kutia 32	Çfarë nevojash duhet të përfshihen në standaretet e cilësisë së shërbimeve për personat me aftësi të kufizuar ose shërbimeve bazë
Kutia 33	Ligj i ri mbi sigurimet dhe pensionin e aftësisë së kufizuar në Serbi aprovuar në Parlament në 2003
Kutia 34	Inciativat e reformës së pensioneve
Kutia 35	Karakteristikat e një plani të mirë politikash mbi aftësinë e kufizuar nënvizuar nga Axhenda 22

Fokuset

- Fokus 1 Veshtrim mbi Fondacionin "Motivation Romania" ne Bukuresht
- Fokus 2 Veshtrim mbi Qendren per Jetese te Pavarur ne Serbi
- Fokus 3 Shoqata e Studentëve me Aftesi te Kufizuar në Serbi
- Fokus 4 Qendra e Përkujdesit Ditor "Aurora" në Bukuresht, Rumani
- Fokus 5 Community Services for People with Disabilities in Romania- Pentru Voi Foundation
- Fokus 6 Transformimi i kujdesit social ne Shqiperi
- Fokus 7 Përfshirja e onjak në dsru në Boznje-Herzegovinë
- Fokus 8 Parneriteti në Malin e Zi
- Fokus 9 Rritja e ndërgjegjësimit në Maqedoni
- Fokus 10 Informacioni dhe kërkimi në provincën e Kosovës të administruar nga OKB
- Fokus 11 Reforma gate-keeping ne Serbi

Skema

- Skema 1 Ndryshimi i paradigmës së aftësisë se kufizuar në nivel universal
- Skema 2 Zhvendosja e paradigmës së aftësisë së kufizuar
- Skema 3 Krahasim i ciklit te jetës së një personi të lindur me aftësi të kufizuar, gjatë qëndrimit në një institucion të përkujdesit dhe gjatë qëndrimit në një sistem aftësues
- Skema 4 Parakushtet për një person me aftësi të kufizuar që të përfitojë nga një system transporti i përshtatur
- Skema 5 Twin track approach: example of transportation

Historti jetesore

- Histori Jetesore 1 Një rrugë e shkëlqyer arsimimi pavarësisht nga paragjykimet e forta, nga Serbi
- Histori Jetesore 2 Te bëhesh i pavaruar, nga Maqedonia
- Histori Jetesore 3 Mbështetje për të përfunduar shkollën, histori nga Kosova
- Histori Jetesore 4 Sheltered employment companies - murky business, from Macedonia
- Histori Jetesore 5 Ndikimi i komisioneve të kategorizimit, nga Bosnje Herzegovinën
- Histori Jetesore 6 Lufta për të realizuar ëndërrën, nga Maqedonia

Fotot

- Një nënë në karrige me rrota duke gatuar, Serge Goloubenko
- Një djalë që po luan basketboll, Raymond Dakoua
- Një djalë tek lexon Brail, Christophe Smets
- Një burrë që po merr pjesë në një fushatë avokatie, Christophe Smets
- Një vajzë në shkollë, Christophe Smets

AKRONIME DHE SHKURTIME

- ADA – Akti për Amerikanët me Aftësi të Kufizuara (Americans with Disabilities Act)
- ADS – Shoqata e Studentëve me Aftësi të Kufizuara (Association of Disabled Students)
- API – Shoqata për Promovimin e Përfshirjes (Association for Promoting Inclusion)
- ASCHF-R – Shoqatë Mbështetëse për Fëmijët me Aftësi të Kufizuara Fizike nga Rumania (Support Association for the Physically Disabled Children from Romania)
- BiH – Bosnja dhe Hercegovina (Country of Bosnia and Herzegovina)
- CBR – Rehabilitimi me Bazë Komunitetin (Community-Based Rehabilitation)
- CBS – Shërbime me Bazë Komunitetin (Community-Based Services)
- CIL – Qendër për Jetesë të Pavarur (Centre for Independent Living)
- CIR – Qendër për Rehabilitim Ndërkombëtar (Centre for International Rehabilitation)
- CoE R (92) 6 – Rekomandim nr. (92) 6 i Këshillit të Europës mbi një politikë koherente për personat me aftësi të kufizuara (Council of Europe Recommendation No. (92) 6 on a coherent policy for people with disabilities)
- CSW – Qendër për Punë Sociale (Centre for Social Work)
- DCP – Model i Krijimit të Procesit të Aftësisë së Kufizuar (Disability Creation Process model)
- DFID - Departament për Zhvillim Ndërkombëtar (Department for International Development)
- DPI – Persona me Aftësi të Kufizuara Ndërkombëtare (Disabled People International)
- DPO – Organizatë e Personave me Aftësi të Kufizuara (Disabled People Organisation)
- EDF – Forumi European i Aftësisë së Kufizuar (European Disability Forum)
- EU – Bashkimi European (European Union)
- FYROM – Ish Republika Jugosllave e Maqedonisë (Country of the Former Yugoslav Republic Of Macedonia)
- ICF – Klasifikimi Ndërkombëtar i Funkcionimit, Aftësia e Kufizuar dhe Shëndeti (ICF) (International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF))
(botim i Organizatës Botërore të Shëndetit)
- ICIDH – Klasifikimi Ndërkombëtar i Dëmtimeve, Aftësive të Kufizuara dhe Handikapeve, (International Classification of Impairments, Disabilities, and Handicaps) (modeli i vjetër i klasifikimit të Organizatës Botërore të Shëndetit)
- IC Lotos – Qendra e Informimit Lotos (Information Centre Lotos)
- ICACBR – Qendër Ndërkombëtare për Avancimin e Rehabilitimit me Bazë Komunitetin (International Centre for the Advancement of Community-Based Rehabilitation)
- ILO – Organizata Ndërkombëtare e Punës (International Labour Organisation)
- INGO – Organizatë Joqeveritare Ndërkombëtare (International Non-Governmental Organisation)
- IPPLG – Grup Lobues Parlamentar Ndër-Partiak (Inter-Party Parliamentary Lobby Group)
- ISO – Standarte Organizative Ndërkombëtare (International Organisational Standards)
- ISPO – Shoqata Ndërkombëtare e Protezave dhe Ortotikës (International Society of Prosthetics and Orthotics)
- MQE – Llogaritja e Cilësisë së Mjedisit (Measurement of the Quality of Environment)
- NGO – Organizatë Jo-qeveritare (Non-Governmental Organisation)
- OSCE – Organizata për Sigurinë dhe Bashkëpunimin në Europë (Organisation for Security and Cooperation in Europe)
- PHC – Sistem Shëndetësor Parësor (Primary Health Care)
- PMR – Mjekësi Fizike dhe Rehabilitim (Physical Medicine and Rehabilitation)
- PORAKA – Qendër Republikane në Mbështetje të Personave me Aftësi të Kufizuara Intelektuale (Republic Centre for Supporting People with Intellectual Disabilities)
- PRSP – Dokument mbi Strategjinë e Reduktimit të Varfërisë (Poverty Reduction Strategy Paper)

SEE – Europa Jug-Lindore (South East Europe) (SHENIM: Në këtë raport, rajoni i Europës Jug-Lindore, përfshin këto vende: Shqipëria, Bosnja dhe Herzegovina, Bullgaria, Kroacia, Maqedonia, Rumania, Serbia dhe Mali i Zi, si edhe Kosova)

SAA – Marrëveshja e Stabilizim Asocimit me Bashkimin Europian (Stabilisation and Association Agreement with the European Union)

SAP – Procesi i Stabilizim Asocimit me Bashkimin Europian (Stabilisation and Association Process with the European Union)

SCF – Fondi Save the Children (Save the Children Fund)

Share-SEE – Vetë-ndihmë dhe Avokaci për të Drejta dhe Mundësi të Barabarta në Europën jug-lindore, (Self Help and Advocacy for Rights and Equal opportunities in South East Europe) një project për fuqizimin e lëvizies së Aftësisë së Kufizuar në Europën jug-lindore.

SIF – Fondi i Novacionit Social (Social Innovation Fund)

SITAP – Projekt i Asistencës Teknike për Sigurime Shoqërore (Social Insurance Technical Assistance Project)

SFRY – Republika Socialiste Federative e Jugosllavisë (Socialist Federal Republic of Yugoslavia)

SLSP – Vëzhgim mbi Standartet e Jetesës të Popullsisë (Survey on the Living Standard of the Population)

UN – Kombet e bashkuara (United Nations)

UNDP – Programi i Zhvillimit të Kombeve të Bashkuara (United Nations Development Programme)

UNICEF – Fondi i Kombeve të Bashkuara për Fëmijët (United Nations Children's Fund)

WHO – Organizata Botërore e Shëndetit (World Health Organisation)